

Kærlighed 2

Moden kærlighed vil sige et forhold, som lader den enkelte bevare sin integritet: man accepterer den anden som en person, der er forskellige fra en selv, med ønsker og interesser, der ikke nødvendigvis falder sammen med ens egne behov. Hvis man gør den anden til et objekt, kræver at eje den anden, går forholdet på en måde til grunde, for i det tilfælde bliver den anerkendelse, som man får tilbage, ikke virkelig. Det er det der sker i det symbiotiske kærlighedsforhold.

Symbiose - nærhed og afstand

Det symbiotiske (af græsk «sym-biosis»: sam-liv) forhold domineres af en selvcentreret kærlighed. Man elsker udelukkende den anden, fordi man trænger til vedkommende. Symbiosen har sit biologiske mønster i forholdet mellem mor og foster. De lever «sammen»; fosteret får alt hvad det behøver fra moderen. I et psykisk symbiotisk forhold er de to parter uafhængige af hinanden fysisk set, men den samme type afhængighed eksisterer på psykologisk plan. Hele ens identitet og følelse af værdi er knyttet til den anden: «uden dig er jeg ingenting». Man søger at smelte sammen med den anden, at blive ét, og den andens selvstændighed er en trussel. Som en vampyr suger man næring fra den anden, og der er et stærk ønske om at eje, besidde den anden. Den anden elskes ikke for det han eller hun er, men betragtes kun som objekt for egen behovstilfredsstillelse. En mand kan f.eks. elske en kvinde, fordi hun giver ham en følelse af at blive taget vare på, beskyttet. Samtidig går hendes behov for omsorg ham hus forbi. Manden ser kun det han vil se. I denne forstand er den selvcentrerede kærlighed blind.

I sådanne omklamrende afhængighedsforhold evner parterne ikke at møde hinanden som to selvstændige individer. I stedet holder de hinanden i fastlåste og kontrollerbare roller. Det vigtigste bliver, at kærlighedsforholdet garanterer sikkerhed og stabilitet; udvikling og forandring i forholdet og hos den enkelte partner modarbejdes. Denne afhængige kærlighed er blevet kaldt tosomhed: den enkelte overkommer sin ensomhed gennem en slags to-som egoisme. Sådanne kærlighedsforhold præges ofte af ødelæggende interaktionsmønstre, jalousi og forsøg på at kontrollere den anden. Forholdet er et lille helvede, og parterne synes ikke sjældent, at det er uudholdeligt at være sammen. Samtidig trænger de til hinanden og kan ikke klare sig uden hinanden.

Det afhængige, symbiotiske kærlighedsforhold er en kærlighed uden distance, uden rummelighed. Dialog mellem mennesker forudsætter distance og respekt for den andens egenart; den forudsætter, at man ser sig selv og den anden som selvstændige personer med evne til at stå alene. Det drejer sig ikke om selvtilstrækkelig uafhængighed, men om evnen til at opleve både sin adskillelse fra og sit forhold til den anden.

Traditionelt har kvinder knyttet hele deres identitet til et kærlighedsforhold. I omsorgen for andre og andres behov har kvinden mistet kontakten med, hvad hendes egne behov er - hvem hun selv er, uafhængigt af forholdet. Hun har levet som om hendes egne ønsker og interesser automatisk ville blive indfriet, hvis hun tjente andres behov, stod til disposition for andre. Derfor er kritikken af det traditionelle, afhængige kærlighedsforhold, som har hindret kvindens selvudfoldelse, blevet en vigtig del af kampen for kvindens frigørelse. Samtidig er det umuligt at fornægte behovene for tryk, forandring og nærhed. Ægteskabsterapeuter erkender i dag, at kvinders psykiske vanskeligheder ofte skyldes en konflikt mellem selvstændighed og nærhed - hun evner ikke at opleve nærhed som andet en paniskabende afhængighed. Et af kærlighedsforholdets

vanskeligste problemer er netop balancen mellem nærhed og distance, afhængighed og selvstændighed. Afhængighed uden selvstændighed bliver u-frihed. Den absolutte selvstændighed er, som Bernard Shaw siger, en middelklassefordom.

Kærlighed som projekt

I den symbiotiske kærlighed søges den anden kun som middel til at dække egne behov. Kærligheden bliver ikke et møde med et andet jeg, men virkeliggørelsen af en ønsketænkning. Det at blive elsket bliver langt vigtigere end det at elske. Kærligheden kommer af sig selv, hvis man bare finder den rette. På de fleste af livets øvrige områder anses videnskab, indsigt og indlæring som vigtig. Når det gælder kærlighed derimod, er det et spørgsmål om held.

Kærlighed til et andet menneske over tid er noget andet og mere end den tilstand af berusende følelser, som man kan kalde forelskelse. I forelskelsen er personen i grundlæggende forstand passiv: følelserne kommer så at sige udefra, det er noget man ikke kan gøre for, noget man ikke har kontrol over. Man bliver besat (jævnfør det engelske udtryk «fall in love»).

Kærlighed kan bedre beskrives med ord som aktivitet, projekt, handling. Kærlighed som forpligtende projekt kræver arbejde og tid: Tid til at interessere sig for, lytte til og have omsorg for den andens ønsker og behov, tid til konflikt. Både mand og kvinde har f.eks. behov for at blive taget vare på, få lov til at være «barn», samtidig med at de trænger til at være selvstændige, «voksne». Det har oftest været kvindernes opgave at bruge tid og energi på at varetage og udvikle kærlighedsforholdet på en måde, der har gjort det muligt for manden at skabe - i langt højere grad end han ellers ville have været i stand til.

Kærlighed er heller ikke den tilstand af harmoni, idyl eller lykke, som den ofte skildres som. Konflikt er en uundgåelig del af al udvikling, og i et kærlighedsforhold mellem to uafhængige og forskellige individer er konfrontation, uenighed og konflikt en vigtig og nødvendig del. Det er derfor ikke muligt at identificere kærlighed udelukkende med positive, gode følelser; kærlighed kan også indeholde negative følelser som had, synd og jalousi.

Almindeligvis opfattes konflikter udelukkende som noget negativt og dårligt. Især kvinderne har anset det som deres opgave at lindre og udglatte konflikter. Kvinder har ikke kunnet engagere sig i konflikter uden at tabe på det: En person der er helt afhængig af andre for at kunne overleve både materielt og psykologisk, vil altid være afmægtig i en konfliktsituation. Resultatet er, at de spændinger og modsætninger der nødvendigvis findes mellem to mennesker, går «under jorden», skjules og benægtes. At kvinder nu i højere grad magter at hævde, hvad de selv står for, indebærer mere åbne konflikter - og mulighed for mere levende kærlighedsforhold.

Romantisk kærlighed

Romantisk kærlighed er et forsøg på at undgå de reelle vanskeligheder, som et kærlighedsforhold indebærer, ved at tage tilflugt i dagdrømme og fantasi. I kærlighedssange og -noveller findes en lykkelig slutning på de problemer, der synes uløselige i virkeligheden. Den romantiske kærlighed opleves mest intenst i fantasien, og ikke i et her-og-nu-forhold til en anden person.

I drømmen om den anden kan man f.eks. erfare den totale nærhed og intimitet, som

man i realiteten er bange for. Den romantiske kærlighed er fremmed for enhver konkret virkeliggørelse. Den drejer sig om en forelskelse i forelskelsen, en dyrkning af selve kærlighedsfølelsen: den anden elskes ikke ud fra, hvem hun er, men ud fra de intense oplevelser, som hun er ophav til.

Den romantiske kærlighed er således selvmodsigende. Kærligheden bliver mere intens jo fjernere og jo mere uopnåelig kærlighedsobjektet er. For at holde spændingen ved lige kræves stadig nye hindringer. Derfor kan den romantiske kærlighed beskrives som en tilstand af evig erobring. Den romantiske helt elsker ikke, som det ofte hævdes, på trods af, men på grund af den smerte og lidelse som kærligheden er ophav til.

Samtidig indeholder den romantiske kærlighed et utopisk element; den har en vilje til at sætte sig igennem på tværs af samfundsmæssige hindringer. I europæisk tradition findes en række kærlighedshelte, som forsvarer deres kærlighedsret mod al social fordømmelse: Tristian og Isolde, Romeo og Julie, Bendik og Årolilja. Deres kærlighed er socialt umulig, og for alle sker den egentlige fuldbyrdelse af kærligheden i døden. Fra Bendiks og Åroliljas grave vokser to træer. Grenene på disse træer vokser sammen og forener sig - et symbol på den forening som var umulig, mens de levede.

Utopisk er også troubadourernes mystiske kærlighedsdyrkelse. Den opstod i 1100-tallet sammen med riddervæsenet. Kvinderne - helt fraværende i den antikke Eros-tradition - kom nu i centrum. Ridderen viede sit liv til en kvinde og Kvinden eller «la Dame» blev hyldet og lovprist i troubadourernes kærlighedsdigtning. Kærligheden til kvinden udtrykte kærligheden til gud. Gennem Hende fik ridderen kontakt med det hinsidige og blev løftet væk fra denne verdens trivialiteter.

Mest kendt indenfor denne tradition er vel Dames Beatrice. Kvinden er en inspirerende muse, en som indvier i mysterierne. Normalt valgte ridderen som sin «hjertes dame» en helt uopnåelig kvinde: lensherrens hustru, dronningen eller sågar jomfru Maria. En konkret virkeliggørelse var fremmed for denne kærlighed, som i sit væsen ikke var jordisk. Troubadourernes mystiske kærlighedsdyrkning repræsenterede således en kritik af ægteskabets kærlighed, en kærlighed som var blevet gjort til en institution.

Venskab og erotik

Ud fra en kritik af den romantiske kærlighed har socialistiske tænkere forsøgt at bestemme et nyt begreb for kærlighed, en kammeratskabs- eller venskabskærlighed. Solidaritet, åndelige og moralske bånd mellem mennesker, der tror på og kæmper for det samme, er en vigtig del af kærligheden. Venskabskærlighed betyder, at parforholdet bygger på en kærlighed, der også indeholder venskab. Samtidig indebærer den et krav om, at også andre forhold end det traditionelt eksklusive forhold mellem mand og kvinde skal betragtes som kærlige forhold.

Forholdet mellem mand og kvinde bliver i vort samfund specielt problematisk, fordi alle betydningsfulde følelsesmæssige behov skal dækkes her: Alle behov rettes mod partneren, således at forholdet bliver helt overbelastet. Kærligheden er mere end den indsnævrede dyrkning af tosomheden. Den er omsorg, forpligtelse, venskaber og søstersolidaritet.

Venskab, solidaritet og respekt er vigtige dele af kærligheden. Lige så vigtig er imidlertid ekstasen, den intenst sødmefyldte oplevelse som forelskelsen er ophav til, den grænsesprængende lidenskab. At forene disse to momenter indenfor et forhold er et af kærlighedens vanskeligste problemer. Sikkert er det, at den berusende forelskelse og

besættelse blegner i et forhold, som varer længere tid; de viger og giver plads for følelser af en anden kvalitet. Lidenskaben, ekstasen, kan imidlertid vindes, også i et varigt forhold - et åbent og reelt møde mellem to individer er altid spændingsfyldt. En sådan åbenhed kan være smertefuld og vanskelig, og det kan opleves som enklere - og mere berusende - at genfinde ekstasen med en ny erotisk partner.

Venskabskærlighed eksisterer således side om side med den erotiske kærlighed. Vor kulturs dyrkelse af den rene seksualitet repræsenterer egentligt en fornægtelse af det erotiske: Erotik er en enhed af det sjælelige og det seksuelle; erotik er knyttet til nærhed og åbenhed. Herbert Marcuse har bestemt utopien om de nye samfund i forhold til et nyt erosbegreb. Et fremtidigt samfund karakteriseres af en fuldstændig virkeliggørelse af eros, en erotisering af menneskets forhold til verden. Seksualiteten i vort samfund er præstationsrettet og indrettet på rent genital nydelse (genitalier: kønsorganer).

For den nye eros vil selve samværet og den åbne kommunikation være mål i sig selv: Erotik bliver en interaktion, der kan have forskellige udtryksformer - blikke, berøringer, ord, samleje. Dele af venstrefløjens er med sin kritik af den pornografiske seksualitet endt i en afvisning af alt kropsligt: Idealet er blevet et slags intellektuelt, rationelt møde mellem kønnene. Men kropslig og æstetisk tiltrækning er en væsentlig kommunikationsform. Kampen for socialismen er også en kamp for lysterne og for at tage begæret alvorligt.

Teorier om kærlighed

Mennesket er afhængig af andre for at vide, hvem det selv er, og for at blive bekræftet, som det som han/hun er. Denne bekræftelse sker ikke mindst i et kærlighedsforhold. Sociologiske og psykoanalytiske undersøgelser af, hvad der gør, at to mennesker vælger at gifte sig eller leve sammen, har understreget, at bekræftelse af egen identitet er en vigtig faktor i valget af samlivspartner. Sociologiske undersøgelser har overvejende vist, at man har tendens til at vælge en person indenfor samme race og klasse, og en person, der har omtrent de samme værdier og det samme livssyn som man selv. Disse undersøgelser peger i retning af, at «lige børn leger bedst». Kærlighed bliver da knyttet til en bekræftelse af det man er som socialt individ.

Psykoanalytisk forskning er gået et niveau dybere og har oversat kærlighed med ubevidste behov. Man vælger en person, som på en eller anden måde tilfredsstiller dybe behov i en selv. Behov som man ofte ikke er klar over, og som man ikke har rationel kontrol over. Ofte har en person behov og forventninger, der er bestemt ud fra de erfaringer, som vedkommende har gjort tidligere. F.eks. kan forholdet til forældrene have været så vanskeligt, at man selv i en voksen alder ikke er færdig med det - psykologisk set. Der vil være en tendens til at repetere det vanskelige forhold, når man møder nye mennesker.

En mand kan f.eks. være så bundet til en dominerende mor, at han leder efter hende i alle kvinder, som han møder. Han vil have en tendens til

at tillægge den kvinde, som han møder, de egenskaber, som han ønsker, at hun skal have og som tilfredsstillende ham, og således bliver han ude af stand til at se, hvem denne kvinde egentlig er som selvstændig person. Både mand og kvinde bærer rundt på psykologiske billeder af, hvad en mand/kvinde skal være. Disse billeder kan ofte være negative. Kvindebilledet er skabt ud fra forholdet til en kontrollerende mor eller mandebilledet ud fra en aggressiv far. I psykoanalytiske undersøgelser finder man belæg for den folkelige indsigt: « modsætninger tiltrækker hinanden ». Familienpsykologiske undersøgelser har ofte fastslået, at ægtefæller udfylder hinanden psykologisk set; f.eks. er den ene dominerende og den anden underkastende.

Valg af partner er et valg på mange niveauer samtidig. En sammenstilling af forskellige forhold, bl.a. klasse, livsopfattelse, værdier og mere ubevidste behov bestemmer, hvem man kommer til at elske. Kærlighed bestemmes både af rationelle vurderinger (man elsker og værdsætter det som den elskede står for) og af irrationelle, ofte barnlige behov. Imidlertid er det umuligt at sige, at kærligheden kun er en bekræftelse af egne behov. Psykologien har i alt for høj grad koncentreret sig om de egocentriske, selvoptagne sider af kærligheden. Psykoanalysen har f.eks. på en lidt reduktionistisk (forenkelt) måde fremhævet tendensen til at repetere gamle og fastlagte mønstre. Et forhold af gensidig anerkendelse giver imidlertid også anledning til at bearbejde og overskride gamle mønstre til udvikling og forandring: I dialogen med den anden får man anledning til at skabe sig selv på ny.

S.G